

Handläggare: Helene Pettersson
Telefon: 08-508 27496

Till
Miljö- och hälsoskyddsnämnden
2012-06-12 p 15

Om Stockholms unika ekmiljöer

Svar på skrivelse från Miljöpartiet de gröna, Katarina Luhr m.fl.

Förvaltningens förslag till beslut

1. Godkänna förvaltningens svar på skrivelsen
2. Miljö- och hälsoskyddsnämnden ger förvaltningen i uppdrag att
 - a) I samråd med exploateringskontoret, undersöka möjligheten att överföra ekdatabasen till miljöförvaltningen, samt att tillgängliggöra ekdatabasen för intressenter inom planerings- och exploateringsprocessen.
 - b) Utredda förutsättningar för att ta fram ett kartunderlag som visar förslag till platser där det är lämpligt och praktiskt genomförbart att förstärka eksambanden i staden.

Gunnar Söderholm
Förvaltningschef

Gustaf Landahl
Avdelningschef

Sammanfattning

Katarina Luhr m.fl. (mp) önskar i en skrivelse till förvaltningen få svar på följande frågor om Stockholms unika ekmiljöer; om det pågår några förstärkningsåtgärder för Stockholms ekbestånd, om det har gjorts någon förändringsanalys över ekbestånden sedan 2006-2007 samt om det finns lagliga sätt att skydda speciellt viktiga ekbestånd.

Det pågår förstärkningsåtgärder i viss utsträckning i form av kompensationsåtgärder. Det har under de senare åren även utförts förstärkningsåtgärder i befintliga ekbestånd i stadsdelsförvaltningarnas regi. Detta har dock oftast utgjorts av speciella restaureringsprojekt, mindre ofta som kontinuerlig skötsel. Miljöförvaltningen bedömer att det saknas överblick om omfattningen av förstärkningsåtgärder i ekområden och eksamband i förhållande till stadsutvecklingen sedan 2006. Ingen uppdatering av ekdatabasen, tillika förändringsanalys har skett sedan 2006. Miljöförvaltningen redovisar en genomgång av skyddsformer för ekmiljöer och konstaterar att man i större utsträckning skulle kunna nyttja PBLs möjlighet till skydd av natur, pröva skyddsformen naturvårdsavtal samt utreda möjlighet att peka ut biotopskyddsområden. Avslutningsvis sammanfattar förvaltningen åtgärdsbehov i form av satsningar på information, framtagande av kartmaterial över lämpliga förstärkningsplatser i staden, utredning om skydd med mera.

Bakgrund

Miljö- och hälsoskyddsnämnden lämnade den 17 april 2012 en skrivelse från Katarina Luhr m.fl. (mp) till miljöförvaltningen.

Skrivelsen:

”Ekar har stort kulturellt värde för Stockholm och är viktiga för Stockholms landskapsbild. Knuten till eken finns även en unik biologisk mångfald. Över 1000 olika arter är knutna till eken och stora ekar är de träd som härbärgerar störst andel rödlistade (hotade och sällsynta) arter. Stockholms ekbestånd med bevarande av eklevande organismers spridningsvägar är därför mycket viktigt för Stockholms biologiska mångfald. Under 2006-2007 togs ett flertal utredningar fram vad gäller Stockholms ekologiskt viktiga trädmiljöer. Programmet ”Stockholms unika ekmiljöer” innefattar t.ex. inventering av dåvarande befintliga ekbestånd, förslag till skötsel av dessa, analys av svaga samband och förslag till förstärkningsåtgärder.

Då en stor inflyttning till Stockholm leder till att bostadsbyggande och övrig exploatering av mark ökar ser vi en minskning av utrymme för ekspridningsvägar. Ett pågående ”knappande” på naturmark vid olika exploateringsprojekt försvårar helhetssynen på vilka spridningsvägar som skärs av och vilka viktiga träd som avverkas. Med anledning av detta vill vi be Miljöförvaltningen återkomma med svar på följande :

- Pågår några förstärkningsåtgärder för Stockholms ekbestånd?
- Finns det data på hur ekbestånden i Stockholm förändrats sedan inventeringen 2006-2007? Finns planer på att uppdatera programmet för unika ekmiljöer?
- Finns det lagliga sätt att skydda speciellt viktiga ekbestånd i syfte att förhindra att viktiga spridningsvägar helt försvinner genom att träd efter träd tas bort pga. avsaknad av helhetsplanering?”

Stockholms unika ekmiljöer

Projektet ”Stockholms unika ekmiljöer” drevs av exploateringskontoret 2006-2007. Slutsatsen av projektet är att delar av Stockholm stad utgör viktiga kärnområden för värden knutna till ek, både i ett nationellt och internationellt perspektiv. Tillika att dessa värdefulla kärnområden med mellanliggande spridningsvägar behöver värnas och vårdas. Projektet resulterade rent praktiskt i en rapport med översiktliga kartor över naturvärdesklassning, restaureringsbehov samt spridningssamband mellan grova ekar. Inventeringsresultaten lades också in i en databas kallad Stockholms ekdatabas. Exploateringskontoret har nu ansvaret för ekdatabasen. Ett önskemål har framförts av exploateringskontoret om en överföring av ekdatabasen till miljöförvaltningen. Förvaltningen ställer sig positiv till att, i samråd med exploateringskontoret, undersöka möjligheten att överföra databasen.

Information om slutsatser och inventeringsunderlag har delgivits stadens förvaltningar bland annat vid ett anordnat seminarium.

Projektet ”Stockholms unika ekmiljöer” finansierades genom medel från Miljömiljarden. Ursprungligen bestod projektplanen av en inventeringsdel och en genomförandedel. Genomförandedelen planerades för restaurerings- och förstärkningsåtgärder, kom aldrig tillstånd, då Miljömiljarden upphörde innan denna fas påbörjats. Tanken var dock inte att åtgärderna skulle vara en engångsinsats utan att inventeringsunderlaget även skulle användas som kunskapsunderlag i den löpande verksamheten vid stadsplanering, exploatering och skötsel.

Sedan underlaget blivit tillgängligt 2007 har ekdatabasen utgjort ett av flera underlag för att bedöma ekmiljöernas värde, behov av hänsynstagande och förstärkning samt skötselbehov. Uppgifter från ekdatabasen har också utgjort del av underlag vid framtagande av Habitatnätverk för eklevande arter.

Utöver stadens inventeringar har Länsstyrelsen sedan 2006 inventerat skyddsvärda träd, däribland grova, ihåliga ekar i länet. Inventeringsresultat över Stockholm som leverats digitalt till Stockholm stad, och utgör idag ytterligare ett faktaunderlag om ekar.

Förvaltningens svar

Fråga: Pågår några förstärkningsåtgärder för Stockholms ekbestånd?

Svar: Förstärkningsåtgärder i form av plantering av mindre ekbestånd samt nya solitära ekträd förekommer, i mindre omfattning, av exploateringskontoret i form av kompensationsåtgärder för exploateringsprojekt. En vanligare kompensationsåtgärd är friställning av befintliga ekar i ekmiljöer intill exploateringen. Omfattningen av dessa åtgärder är svåra att uttala sig om då det saknas dokumentation på naturtypsnivå.

Miljöförvaltningen gör bedömningen att det saknas överblick över utförda förstärkningsåtgärder inom stadens nätverk av ekmiljöer i förhållande till förlust av ekmiljöer i samband med exploateringen.

Inom ramen för stadens trädråd har medverkande förvaltningar börjat titta på förslag till förstärkning av ekmiljöer, men också av andra trädmiljöer. Miljöförvaltningen har här lämnat ett fåtal förslag till lämpliga platser för planteringar av ungek i svaga spridningssamband. Miljöförvaltningen har dock inte resurser för att utföra en heltäckande detaljstudie om lämpliga platser för hela staden. Det vore önskvärt att undersöka kostnadsbild och andra förutsättningar för att utföra en detaljerad analys om var det är mest praktiskt och lämpligt från ekologisk synvinkel att genomföra förstärkningsåtgärder i stadens ekmiljöer. I denna analys bör även ingå förstärkningsmöjligheter för andra betydelsefulla trädslag, där de gör mest nytta. Med ett kartunderlag av den karaktären kan bilden av de viktigaste trädsambanden och förstärkningsbehoven förtydligas och möjligheten att föreslå lämpliga kompensationsåtgärder vid stadsutveckling öka.

När det gäller förstärkningsåtgärder i form av skötsel- och restaureringsåtgärder inom befintliga ekbestånd, i stadsdelsförvaltningarna regi, har miljöförvaltningen främst kännedom om stadens naturreservat. Flera av stadens reservat utgör kärnområden för ek och flera förvaltare har, under de snare åren, utfört restaureringsprojekt inom ekmiljöer till exempel i Grimsta, Sätterskogens och Hansta naturreservat. Inom Flatens naturreservat och Nackareservatet har den tidigare fornminnesgruppen utfört restaureringsåtgärder. Det har dock saknats resurser för att bedriva kontinuerlig skötsel i tillfredsställande utsträckning under många års tid. I år finns dock möjlighet att söka medel från stadens centrala

medelreserv för skötsel och restaurering inom reservaten. Det är en möjlighet som, efter vad miljöförvaltningen fått kännedom om, flera förvaltare kommer att nyttja, vilket är positivt. Miljöförvaltning vill dock poängtera att det krävs kontinuerlig skötsel för att ekbiotopernas värden samt spridningsvägarnas funktion ska bestå.

Fråga: Finns det data på hur ekbestånden i Stockholm förändrats sedan inventeringen 2006-2007? Finns planer på att uppdatera programmet för unika ekmiljöer?

Svar: Stockholm stad har inte utförts någon uppdatering av ekdatabasen, d v s utförts kommuntäckande inventeringar av ekbestånden sedan 2006-2007. Någon förändringsanalys har inte utförts.

En analys av stadsutvecklingens påverkan på ekmiljöerna, d v s en analys över genomförda och beslutade detaljplaners påverkan på ytan ekområde eller enskilda träd har inte heller utförts. Miljöförvaltningen bedömer att en sådan analys är genomförbar på översiktligt nivå, och anser att det vore både intressant och lämpligt om en förändringsanalys av den karaktären kom till stånd.

En uppdatering av ekdatabasen, med samma inventeringsmetod som användes 2006-2007, bedömer Miljöförvaltningen är lämplig att utföra ca år 2016-17. Förvaltningen antecknar kontinuerligt avvikelser inför en uppdatering.

Finns det lagliga sätt att skydda speciellt viktiga ekbestånd i syfte att förhindra att viktiga spridningsvägar helt försvinner genom att träd efter träd tas bort pga avsaknad av helhetsplanering? ”

Svar: Nedan följer en genomgång av befintliga skyddsinstrument som berör träd, med miljöförvaltningens bedömning av användbarhet.

Skyddsmöjligheter enligt PBL

Med detaljplan kan man reglera såväl befintlig vegetation, som krav på nyplantering. Det är juridiskt möjligt upprätta en detaljplan enbart för att reglera vegetation, men miljöförvaltningens erfarenhet är att denna möjlighet inte används, utan att skydd och andra bestämmelser om vegetation blir att beröra den naturmark som ligger i anslutning till ny bebyggelse eller annan utbyggnad. En bestämmelse om att t.ex. träd ska bevaras måste åtföljas av en bestämmelse om markklovpikt för att ett brott mot bestämmelsen ska kunna få påföljd.

En ny detaljplanebestämmelse kan införas för flera gällande planer samtidigt, som en s.k. tilläggsbestämmelse. Bestämmelsen kan gälla över hela den detaljpanelagda ytan, även på mark med bebyggelse (om genomförandetiden för planen gått ut).

Miljöförvaltningens bedömning: Staden skulle bättre kunna nyttja PBLs möjlighet att reglera vegetation i detaljplaneringen som avser skydd av vegetation, men även nyplantering och skötsel. Staden skulle också i större utsträckning nyttja möjligheten att besluta om tilläggsbestämmelser som avser skydd av vegetation, till gällande detaljplaner, inom värdefulla spridningssamband.

Skyddsmöjligheter enligt Miljöbalken

Naturreservat (7 kap. 4§)

Ett område får av länsstyrelse eller kommun förklaras som naturreservat i syfte att bl.a. bevara biologisk mångfald eller vårda och bevara värdefulla naturmiljöer. I ett beslut om att bilda naturreservat anges de inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden som behövs för att uppnå syftet med reservatet. Myndigheten kan också meddela föreskrifter för allmänheten om det behövs.

Ett naturreservat skulle alltså kunna ha som enda syfte att skydda trädbeståndet inom ett område och endast innehålla föreskrifter för markägares och andra sakägares trädåtgärder. Detta har dock inte prövats och skulle vara en helt ny tolkning av naturreservatsinstrumentet. Naturreservat får heller inte inrättas i strid mot gällande detaljplan, vilket innebär att värdefulla träd på områden där det finns byggrätter inte kan skyddas.

Miljöförvaltningens bedömning: Det finns möjlighet att använda sig av skyddsformen naturreservat för skydd av träd inom områden med höga värden knutna till träd. Denna möjlighet har nyttjats vid inrättande av flera av stadens reservat, där föreskrifter om träd är en av flera regleringar utifrån områdenas mångfald av värden. Ibland utgörs dock ekområden inom viktiga

spridningssamband av mindre geografiska enheter som vanligtvis bedöms vara för små för skydd i form av naturreservat.

När det gäller skydd av ekar på kommunal mark har staden alla möjligheter att själv bestämma på vilket sätt man vill skydda ekar. Det är mer en fråga om politisk vilja än att anordna ett skydd enligt miljöbalken.

Naturminne (7 kap.10§)

Ett särpräglat naturföremål får av länsstyrelse eller kommun förklaras som naturminne, om det behöver skyddas eller vårdas särskilt. För naturminne också inskränkningar i rätten att använda området anges, på samma sätt som för naturreservat.

Miljöförvaltningens bedömning: Det är möjligt att nyttja naturminne som skyddsform för enskilda särpräglade, skyddsvärda ekar inom staden.

För att skydda ekmiljöer inom en spridningszon skulle i stort sett varje enskilt träd behöva utpekas.

Biotopskydd (7 kap 11§)

Det finns två olika former av biotopskyddsområden, generellt skyddade biotoper samt biotopskyddsområden som beslutas i varje enskilt fall.

Generellt skyddade biotoper

De utgörs av samtliga lätt igenkännbara områden av ett visst slag i landet eller i en del av landet. Biotoperna ska utan svårighet kunna identifieras. Sådana biotopskyddsområden som kan finnas i Stockholm och som har eller kan ha träd är:

– *Allé*

Lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem träd längs en väg eller det som tidigare utgjort en väg eller i ett i övrigt öppet landskap. Träden ska till övervägande del utgöras av vuxna träd.

Miljöförvaltningen bedömning: En allé utgörs sällan av ekar i Stockholm, men skyddsformen skulle däremot kunna nyttjas för andra trädslag.

– *Åkerholme*

En holme av natur- eller kulturmark med en areal av högst 0,5 hektar som omges av åkermark eller kultiverad betesmark.

Miljöförvaltningen bedömning: det finns begränsad möjlighet att använda sig av denna skyddsform utanför våra redan skyddade områden, då åker eller vall är ovanligt förekommande i övriga delar av kommunen.

Biotopsskyddsområden som beslutas i varje enskilt fall av länsstyrelsen, skogsstyrelsen eller av en kommun.

Ett sådant biotopsskyddsområde måste uppfylla vissa kriterier för skyddsvärda biotoper, enligt Skogsstyrelsens allmänna råd. Sedan 2010 kan en kommun peka ut och avgränsa biotopsskyddsområden för vissa typer av biotoper i skogsmark, men Stockholm stad har ännu inte utrett möjligheten att peka ut ett biotopsskyddsområde i enlighet med ovan.

Miljöförvaltningens bedömning: Möjligheten att nyttja biotopsskyddet för nedan nämnda skyddsvärda biotoper bör utredas i Stockholm stad;

- Hassellundar och hasselrika skogar
- Äldre betespräglade skogar
- Mark med mycket gamla träd

Skydd för fladdermusmiljöer (Artskyddsförordningen 2007:845 4§)

Fladdermöss i Sverige är skyddade av miljöbalkens artskyddsförordningens 4 §, d.v.s. fridlysta. Vissa arter av fladdermöss är också skyddade av en europeisk konvention, EUROBATS, som även utsträcker skyddet till fladdermössens boplatser och viktigaste jaktrevir. Man får alltså varken skada eller störa fladdermöss eller de hotade fladdermössens livsmiljöer, vilket skulle kunna vara områden med grov, ihålig ek. Men vad detta innebär är ännu inte klarlagt i Sverige.

Skillnader mellan PBL och Miljöbalken

Skillnaden mellan skydd enligt PBL och skydd enligt Miljöbalken är att förutsättningarna i möjligheter att ändra eller upphäva bestämmelsen. Efter en detaljplans genomförandetid, 5-15 år, får en plan ändras eller upphävas utan särskilda skäl, medan det enligt Miljöbalken krävs synnerliga skäl för att upphäva eller ändra ett skyddsområde. Ett skydd enligt Miljöbalken är med andra ord mer långsiktigt.

Naturvårdsavtal (7 kap. 3§ jordabalken)

Naturvårdsavtal är ett civilrättsligt avtal som kan tecknas mellan markägare och staten genom Skogsstyrelsen eller länsstyrelsen eller kommuner. Vanligtvis tecknas naturvårdsavtal för att bevara naturvärden och biologisk mångfald, men

även kulturmiljövärden och värden för rekreation och friluftsliv kan tillgodoses med avtalen. Ett naturvårdsavtal ska enligt 7 kapitlet 3 § jordabalken anses vara en nyttjanderätt och kan därmed skrivas in i fastighetsregistret för att gälla också en eventuell ny ägare till fastigheten. I princip kan ett naturvårdsavtal innehålla vilka överenskommelser som helst, med undantag för vissa tvingande bestämmelser i 7 kap. jordabalken. T.ex. kan ett avtal enbart innebära en skyldighet för markägaren att samråda med länsstyrelsen eller kommunen inför olika trädåtgärder.

Miljöförvaltningens bedömning: Ett naturvårdsavtal. Staden skulle dock kunna pröva möjligheten att använda naturvårdsavtal inom marker med mycket höga naturvärden.

Sammanfattningsvis, konstaterar förvaltningen att staden:

- i större utsträckning kan nyttja PBLs möjlighet att reglera vegetation i detaljplaneringen samt att se över möjligheten att besluta om tillägsbestämmelser som avser skydd av vegetation, men även nyplantering och skötsel, till gällande detaljplaner, inom värdefulla spridningssamband.
- Bör utreda möjligheten att använda biotopskyddet enligt skogsstyrelsen allmänna råd.
- Bör pröva möjligheten att upprätta naturvårdsavtal med markägare som innehar mark med värdefulla ekmiljöer.

Miljöförvaltningens slutsats

Utifrån Stockholms ekdatabas, landskapsekologiska analyser, samt fältbesök ser miljöförvaltningen att det fortfarande föreligger ett behov av förstärkning av befintliga ekbiotoper inom såväl kärnområden som spridningszoner i form av skötsel, restaureringsåtgärder samt nyplantering. Nyplanteringar bör prioriteras i svaga, men strategiskt viktiga spridningssamband, men kan även utföras för att stärka befintliga bestånd. Likaså behöver skyddet av ekmiljöer inom spridningsvägar för eklevande arter och särskilt värdefulla ekbiotoper, utanför idag skyddade områden, stärkas.

Sammanfattning av åtgärdsbehov:

- Ytterligare sprida informationen om hur nätverket av värdefulla ekmiljöer ser ut i staden och vilka behov av hänsyn som föreligger.
 - Information ur Stockholms ekdatabas, habitatnätverk samt Stockholms nya biotopkarta görs mer tillgängligt för såväl stadens medarbetare och anlitate konsulter. Om miljöförvaltningen tar över förvaltningen av Stockholms ekdatabas finns möjlighet att framöver presentera utdrag på stadens hemsida.
 - Framtagande av en detaljerad plan med kartor över lämpliga platser för förstärkningsåtgärder i form av nyplantering av ek, men även andra skyddsvärda trädarter. I denna analys bör även förtydligas var restaureringsåtgärder, ur ett övergripande perspektiv, bör utföras, för att bevara och stärka den biologiska mångfalden knuten till ek och andra skyddsvärda trädarter. Ett underlag av denna karaktär skulle kunna förtydliga bilden av de ur biologisk mångfald viktigaste träsambanden och samtidigt bli ett praktiskt underlag vid stadsutveckling, natur- och parkutveckling samt vid kompensationsbedömningar.
- Utförande en analys av omfattningen av ekmiljöförstärkningar i förhållande till stadsutveckling sedan 2006.
- Att underlätta hänsynstagande av stadens ekmiljöer och eksamband, genom att fortsätta att arbeta utifrån områdesplaneringsmodellen.
- Staden ser över möjlighet till att utöka skyddet av ekmiljöerna, enligt förslag i detta tjänsteutlåtande.
- Att stadsdelsförvaltningarna ges ekonomiska förutsättningar för att kunna bedriva kontinuerlig skötsel och restaurering av ekbestånd.

SLUT.

Bilagor

1. Skrivelse från Miljöpartiet de gröna, Katarina Luhr m fl